

קשדי המקראות
ומאמרי חז"ל

לטיול
בתורתו

פרוייקט לעידוד העמקה
והתבוננות בליקוטי מוה"ר

מי שלא טעם, לא מבין.

אָמַר

הָעוֹלָם לֹא טָעַמוּ
אוֹתִי כְּלֹאם עֲדִין

אֱלוֹ הָיוּ שׁוֹמְעִין

רַק תּוֹרָה אֶחָת שָׁאַנִּי אוֹמֵר

עִם הַנְּגוֹן וְהַרְקוֹד שְׁלָה

הָיוּ כָּלֵם בְּטָלִים בְּבִיטוּל גְּמוּר

הָיְנוּ כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ

אֲפִילָּא חֵיוֹת וְעִשְׂבִּים

וְכֹל מַה שֵּׁישׁ בְּעוֹלָם

הכל היו מתבטלין בכלות הנפש מגדל עצם התענוג המפלא והמפלג מאד

מאד... וזהו התענוג הגדול מכל התענוגים ואין תענוג גדול

מזה ומי שלא טעם זאת אינו יודע כלל מתענוג.

אֲשֶׁרִי עֵין רְאֶתָה זֹאת

קובץ

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

על ליקוטי מוהר"ן רעורה סה

מרחיב ופותח את המקורות
ודמוכאות של הפסוקים,
המדרשים, הגמרות ומאמרי
הזוהר המוזכרים בתורה,
על מנת להקל על העיון
הלימוד וההבנה,
ביצד כללות העניין המובא במקורות,
מתבאר בתוך דברי רבינו הק'.
ונוספו בו לאחר כל קטע,
נקודות לעיון מעוררות חשיבה,
כתוצאה מהרחבת ופתיחת המקורות.

יוצא לאור על ידי:

להערות והארות

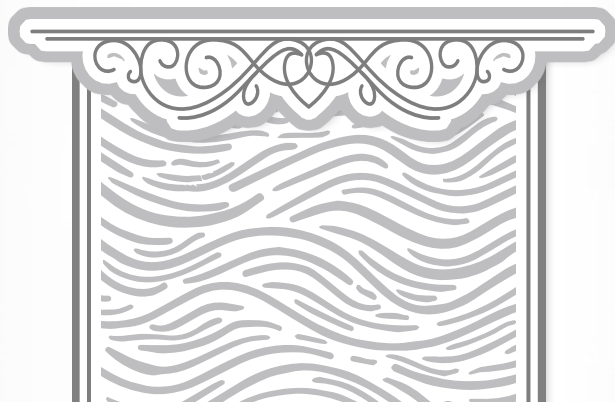
LB046277313@GMAIL.COM

עימוד ועיצוב: פיילנט

054-84-02670

ymp545464@gmail.com

תוכן עניינים

- הקדמה ומבוא ה
- תורה כה..... ז
- קשרי המקראות ומאמרי חז"ל..... יא
- אזי מאירים עיני בעל השדה... וזה בחינת שדה צופים..... יא
- אזי נתחשכים עיניו וזה בחינת שדה כוכים..... יב
- בכי הוא קלקול הראות כמו שכתוב ושבו העבים אחר הגשם..... יג
- ויהי האדם לנפש חיה..... טו
- השמע לאוזניך מה שאתה מוציא בפיך..... טז
- ביום ההוא יהיה ה' אחד... האידנא מברכין..... יז
- רצוא ושוב..... יט

נעשה ונשמע.....כ

ברית במלח וברית בייסורין.....כב

גם בלא דעת נפש לא טוב.....כד

ארץ פרי למלחה.....כה

הוי כל צמא לכו למים.....כו

אשרי הגבר אשר תיסרנו.....כז

מנצפ"ך צופים אמרום.....כח

ויאמר בועז אל רות.....ל

החכמה תעוז להכם.....לב

למה נקרא שמה רות.....לד

עדן עין לא ראתה.....לו

עתיד הקב"ה לעשות מחול.....לה

אזבע אלוקים.....לט

הקדמה ומבוא

מהות הקובץ

הקובץ הבא הינו ליקוט כל הפסוקים והמדרשים, הגמרות ומאמרי הזוהר, אותם רבינו הביא לראיות או לאסמכתאות שונות בתורה כ"ה.

בקובץ זה הובאו לתועלת הלומדים רק הפסוקים או העניינים שהוזכרו בדברי רבינו במפורש, ועליהם חונים מפרשי הפשט, בקצרה ובתמצות.

ברוב הפסוקים והמאמרים הובאו גם שאר הפסוקים או דברי חז"ל הסובבים את הפסוק או העניין אותם רבינו הזכיר בדבריו, ככל שהיה נראה לענ"ד שיש קשר חזק בין כללות העניין והסוגיא לדברי רבינו בתורה.

בכלליות, נזהרנו לא להתרחק יתר על המידה מאותם דברים שהם בגדר פירוש הפשט, כדי לא להחטיא את המטרה בהוצאת קונטרס זה וכדלקמן.

מטרת הקובץ

הלימוד בעיון בליקוטי מוהר"ן כולל בתוכו את הלימוד של כל ראייה והלבשה של רבינו מדברי חז"ל בפני עצמה, כלומר פתיחת הפסוק או המדרש שרבינו הביא, עיון ולימוד והבנה כיצד כללות העניין מבארת ומתבארת מתוך דברי רבינו.

ישנם שני 'כללים' מתוך הח"י כללים שעוסקים בפירוש ב'מקורות' המוזכרים בדברי רבינו.

הכלל החמישי מלמד, שכל פסוק שרבינו מביא, לפעמים נראה שהפסוק הובא לראיה רק לנקודה מאוד מסוימת בדברי רבינו, אבל באמת בכל ראייה, יש קשר אחר של אותו פסוק או

מאמר חז"ל לעוד עניינים בתורה, ולפעמים אנו רואים כיצד פסוק אחד יכול להיארג ולהתקשר כמעט לכלל העניינים המוזכרים במאמר באופן פלאי!

לא זו בלבד, אלא לפעמים פסוק אחד שהובא בסוף המאמר, יכול לשפוך אור חדש על עניין שלם המובא בתחילת התורה, ולתת לו הבנה חדשה והסתכלות אחרת באופן נפלא (ולהלן נביא לכך דוגמא או שניים שתסביר את העניין בבהירות).

לא תמיד אנו יכולים לראות את ההקשר הנפלא דרך אותו פסוק שרבינו ציטט בתורה, אלא רק כאשר אנו נפתח את אותו פסוק עם כל הפסוקים שהם בגדר כלל הסוגיה של אותו פסוק, אנו ניווכח שאכן כל הפרק כביכול 'מדבר' ועוסק בענייני התורה המפוזרים לכל אורכה ומטעימים טעם חדש וביאור שונה מכל מה שהבנו עד כה.

ישנו עוד כלל - כלל י"א - שעניינו הוא חיבור הפירוש הפשוט של הפסוק עם הפירוש העמוק שרבינו נותן לאותו פסוק, שבדרך כלל שונה ואף רחוק מאוד מהפירוש הפשוט של אותו פסוק.

אין כאן המקום להאריך בביאור כלל זה, אבל יש לדעת, שבאמת בכל פסוק ישנם דברים שלולא חיבור הפשט בעמקותו עם הדרש והסוד שרבינו מגלה, יש חיסרון הבנה גם בפשט הפשוט של הפסוק וגם בגילוי הפנימי שרבינו מפרש איתו את הפסוק.

החיבור והכלליות של הפשט והדרש, נעשה מתוך קשרי התורה מיניה וביה. זה לא תלוי בסברות והמצאות מהמוח או הבטן של הלומד, אלא החוט שמקשר בין הדרש והפשט עלינו למצאו בתוך התורה, בתוך דברי רבינו.

כי זהו כלל כולל ויסודי, שכל דברי רבינו מתבארים מיניה וביה, כל דבריו הקדושים בכל תורה בפני עצמה הם אריגה אחת שקשורה בכל חלקיה בקשר נפלא. ועל כן כל הכללים האחרים ללימוד ליקוטי מוהר"ן, כולל הלימוד הרחב של הפסוקים ומאמרי חז"ל, משתתפים עם כלל זה, לחתור לגלות את הצפונות העמוקות מתוך כל קשרי התורה.

בשדה אשר יקצרו, והלכת אחריה, הלא צוית את הנערים לבלתי נגעה. וצמת, והלכת אל הכלים, ושתית מאשר ישאבון הנערים: (רות ב)

א דע, כי יש שדה, ויש גדלים אילנות ועשבים יפים ונאים מאד. וגדל יקר יפי השדה וגדוליו אי אפשר לספר, אשרי עון ראתה זאת. ואילנות ועשבים, הם בחינת נשמות קדושות הגדלים שם. ויש כמה וכמה נשמות ערמות, שהם נעים ונדים מחוץ לשדה, וממתנים ומצפים על תקון, שייכלו לשוב ולכנס אל מקומם. ונם אפלו נשמה גדולה, שבה תלויים כמה נשמות, לפעמים כשהיא יוצאת לחוץ, קשה לה לחזור לשם. והם כלם מבקשים ומצפים על בעל השדה, שיוכל להתעסק בצדק תקונם. ויש נשמה, שתקונה על ידי מיתה של אחד, או על ידי מצוה ועבודה של אחד. ומי שרוצה לחגר מתניו, להכניס עצמו להיות הוא הבעל השדה, צריך להיות איש אמור ותקון, ונבור חיל, וחסם, וצדיק גדול מאד. כי צריך להיות אדם גדול ומפלג במעלה מאד. ויש אחד, שאינו יכול לגמר הענין כי אם עם מיתתו. ואפלו לזה צריך להיות גדול מאד, כי יש כמה וכמה גדולים, שאפלו עם מיתתם לא יועילו. רק אם יש אדם גדול ומפלג במעלה מאד מאד, יכול לגמר מה שצריך בחיים חיותו. כי הרבה יסורין ודברים קשים עוברין עליו, אך על ידי גדלותו ומעלתו עובר על כלם, ועושה פעולת השדה כמו שצריך. וכשזוכה לתקן הנשמות ולהכניסם, אזי טוב ונפה מאד להתפלל, כי אזי התפלה על תקונה. וזה הבעל השדה, הוא משגיח ומשתדל תמיד להשקות האילנות ולגדלם, ובשאר תקוני השדה, ולהרחיק האילנות זה מזה הרחקה הראוי, שלא יכחיש אחד את חברו, כי לפעמים צריך להראות למקרב גדול הרחקה גדולה, כדי שלא יכחיש את חברו:

ב ודע, שבשנשמות עושין פרות, שעושין רצונו של מקום, או מאירין עיני בעל השדה, ויכולין להיות צופין ורואין במקום שצריך, וזה בחינת (במדרש ב): שדה צופים. אבל כשאין עושין רצונו ותברך, חס ושלום, אזי נתחשכים עיניו, חס ושלום. וזה בחינת: שדה בוכים (אחלות פ' יח מועד קטן ה' ע"ש), כי כבי הוא קלקול הראות, כמו שכתוב (קלות ב): ושבנו העינים אחר הגשם, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה (שבת קנא): זה הראות, שהולך אחר הבכי. וכשעניו מאירות וצופות, בבחינת שדה צופים הנ"ל, אזי יכול להסתכל בכל אחד ואחד, להביאו אל התכלית. הינו שיוכל להסתכל בהדבור של כל אחד, אם אינו

כל כך רחמנות, וכדבר הנה יש כל כך רחמנות. וזה: את אשר התעללתי במצרים וכו' - זה בחינת הקלפות שבאים מרבי האור משבירת כלים. כי התעללתי - פרש רש"י: שחקתי. הינו שעשיתי שחוק ועוללות בעולם, הינו בחינת הקלפות, שהן כנגד הקדשה רק כמו מי שפדמה ומשחק ומעקם עצמו לחכרו, כי הם רק בקוף המשחק ומדמה עצמו לאדם. וזהו: ואת אתתי אשר שמתי כם - כי יש שם אותיות, כי הם באים מרבי אור, משבירת כלים כנ"ל. על כן וידעתם כי אני ה' - כי שם הוכלו להכיר את ה', כי יש שם ניצוצי הקדשה ואותיות כנ"ל. הינו, שאפלו בתוך בחינת השחוק, בחינת הקלפות, הינו בחינת אפיקורסות הראשונה, שבא מבחינת רבי אור כנ"ל, גם שם הוכל להכיר את ה'. כי עליו נאמר: ודע מה שהשיב לאפיקורוס כנ"ל. כי אפשר למצא שם אותיות וניצוצות לישבם, כי הם באים משבירת כלים כנ"ל:

וזה: ויבא משה אל פרעה וכו', הנני מביא מחר ארבה כנגדך. מחר הוא בחינת לעתיד לבוא, כי מחר לקבל שָׁכַר (ועיניו כו), בחינת (בראשית ו): ועתה בי צדקתי ביום מחר, הינו בחינת קבול השכר לעתיד לבוא, ואז יבנו בחינת החלל הפנוי שהוא על ידי הצמצום, אך אפשר להיות שבאמת יש שם אלקות, ואף על פי כן הוא חלל הפנוי כנ"ל. וזהו בעצמו הקבול שָׁכַר, כי עקר הקבול שָׁכַר לעתיד הוא, שישנו השנות, ובינו מה שהיה אי אפשר להבין בעולם הזה, ואז ידעו שהחלל הפנוי הוא בבחינת ארבה, כשהוא קמצא דלבושה מנה ובה (בראשית רבה פ' טא), (כמוקב בכל ספר קבלה, שהו בחינת סוד חלל הפנוי). לבוש הוא בחינת הצמצום של חלל הפנוי, שעל ידו בחינת הלבושין, יבנו שהוא מנה ובה, שבאמת יש שם אלקות, ואף על פי כן הוא בחינת לבוש, בחינת צמצום, בחינת חלל הפנוי. וזה בחינת: ועתה בי צדקתי ביום מחר. צדקתי - בחינת לבושין, בחינת (ויקרא כו): צדק לבשתי; שאז ביום מחר, שהיה הקבול שָׁכַר, ותגלה סוד בחינות הלבושין, בחינת הצמצום של החלל הפנוי כנ"ל. כי אז ותגלה ראש אמנה הנ"ל, בחינת: תבוא משורי מראש אמנה הנ"ל, בחינת הנגן העליון של ראש אמנה הנ"ל, שעל ידו נתבטל כל המבוכות של חלל הפנוי כנ"ל. וזה הנני מביא מחר ארבה - ראשיתבות: אכן היום הוא באנוש (ויקרא כו); בחינת נגינה, שהוא בחינת רוח. הינו, שאז ותגלה הנגן והזמר של ראש אמנה כנ"ל, ועל ידו יתבטלו כל האפיקורסות, אפלו של חלל הפנוי כנ"ל:

סה

ויאמר בעז אל רות, הלא שמעת בתי, אל תלכי ללקט בשדה אחר, ונם לא תעבורי מזה וכו'. עיניך

כי התכלית הוא בלו טוב. כי אפלו כל הצרות והיסורין והרעות העוברין על האדם, חס ושלום, אם יסתכל על התכלית – בודאי אינם רעות כלל, רק טובות גדולות. כי בודאי כל היסורין פאים בכונה מהשם ותברך לטובתו, אם להזכירו שישב בתשובה, אם למרק עוונותיו. ואם בן היסורין הם טובות גדולות, כי פגנת השם ותברך הוא בודאי רק לטובה. נמצא שבכל הרעות והיסורין שיש לאדם, חס ושלום, אם יסתכל על התכלית, הינו פגנת השם ותברך, לא יהיה לו יסורין כלל, רק אדרבא יתמלא שמחה מגדל רב הטובה, שישתכל בתכלית היסורין הללו. כי התכלית הוא בלו טוב, בלו אחד בנ"ל. ובאמת אין שום רע בעולם, רק בלו טוב. אך עקר הצער שיש לאדם מהיסורין שעוברים עליו, חס ושלום, הוא רק מחמת שלוקחין מהאדם הדעת, עד שאין יכול להסתכל על התכלית, שהוא בלו טוב, ואו מרגיש צער וכאב היסורין. כי כשיש לו דעת, ומסתכל על התכלית, אינו מרגיש כלל הצער של היסורין בנ"ל. וכזה תבין דבר נעלם ונסתר, מה שנטבע בנפש האדם, כשיש לו יסורין גדולים, רחמנא לצלן, גנוז למשל בשחיתותין אינה איבר לאדם, חס ושלום, או סתם ועוצם את עיניו בחזק. כי זה אנו רואים בחוש, כשאדם רוצה להסתכל על דבר שהוא רחוק ממנו, או סתם את עיניו, ומצמצם ומכווץ הראות, כדי לבנו הראות אל הדבר הרחוק שרוצה לראות, וזה מחמת כי הראות הוא משרת ושלוח של המוח, להביא הדבר שרוצה לתוד המוח. כי עקר הראיה היא הידיעה, דהינו לידע מהות הדבר שרוצה, והידיעה היא במוח, וכשרוצה המוח לידע זה הדבר שעומד בנגדו, אזי הוא שולח את הראות, והראות הולך ורואה הדבר ומביאו לתוד המוח, ואז יודע מה שרוצה. ועל בן כשפעבירין דבר לפני אדם במהירות גדול, אינו יודע מהות הדבר, אף שבאמת ראה הדבר בעיניו ממש, עם כל זה מחמת המהירות, לא היה פנאי להביא הדבר לתוד המוח. ועל בן כשהדבר רחוק ממנו, אין כח בהראות לילך לשם ולהביאו לתוד המוח, מחמת שהדברים אחרים שרוצה מן הצד מבלבלים אותו. וכן מחמת הפזור שנתפזר הראות, על ידי זה הוא נקלש, ואין בו כח להביא הדבר שרוצה לתוד המוח. על כן צריך להסות את עיניו ולצמצם הראות, ולכוננו אל הדבר שצריך, כדי שלא יבלבלו דברים אחרים. וגם כדי שיתחזק כח הראות, ולא יהיה קלוש, ואז יוכל לראות הדבר הרחוק בנ"ל. כמו כן, כשרוצים להסתכל על התכלית, שהוא בלו טוב, בלו אחד – צריך להסות את עיניו, ולבנו ההסתכלות אל התכלית. כי אור התכלית הנה היא רחוקה מהאדם, ואי אפשר לראותו כי אם בסתימו דעיניו, שצריך להסות את העינים לגמרי, ולסגור בחזקה מאד, אף גם לדחוקם בהאצבע, כדי להסותם לגמרי, ואז יוכל להסתכל על התכלית הנה. הינו שצריך להסות את עיניו מחוץ דהאי עלמא לגמרי, להעלים עיניו ולסגורם מאד, לכלי להסתכל כלל על תאוות עולם הזה והכליו, ואז יוכל לראות ולהשיג אור התכלית הנה, שפלו טוב, ואז יתבטלו היסורין

על תקונו בשלמות, מחמת שרחוק מהתכלית עדין, אזי הוא מביאו אל התכלית, ואז הדבור כהנן בשלמות. כי כל דבור ודבור הוא עולם מלא, וכשאדם עומד להתפלל, ומדבר דבורי התפלה, אזי הוא מלקט ציצים ופרחים ושושנים נאים. באדם ההולך בשדה, ומלקט שושנים ופרחים נאים אחת לאחת, עד שעושה אגדה אחת, ואחר כך מלקט עוד אחת לאחת, ועושה אגדה אחרת ומתכרם יחד, וכן הולך ומקבץ כמה וכמה אגדות יפים ונאים. כמו כן הוא הולך בתפלה מאות לאות, עד שמתכרם כמה אותיות, ונעשה מהם דבור. וכן עושה כתבות שלמות, ואחר כך נתכרין שתי התבות. ואחר כך הולך ומלקט יותר, עד שגומר ברכה אחת. ואחר כך מלקט יותר ויותר, והולך מאבות לגבורות, ומגבורות לקדשות, וכן הולך להלן יותר. מי יפאר גדל פאר הלקוטים והקבוצים, שאדם מלקט ומקבץ בדבורי התפלה. וכשהדבור יוצא, והדבור הוא יוצא מהנפש, כמו שכתוב (כאשת 2): ויהי האדם לנפש תיה, ותרגומו: לרוח ממללא; והדבור בא ונשמע לאזניו, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות 10): השמע לאזניך מה שאמרה מוציא בפיך; אזי הדבור מבקש ומתחנן מהנפש, לבל תפרד ממנו. ותכף כשיוצא אות ראשונה, בננו אות ב"ת מתבת ברוך, אזי מבקש ומתחנן מהנפש לבל תפרד ממנו: כי איך תוכל להתפרד ממני, לגדל ההתקשרות והאהבה שיש בינינו. כי אתה רואה את יקר יפיו ויוני ונהרדי ותפארתו, ואיך תוכל לנתק עצמך ממני ולפרד מאתי. הן אמת, שאמתה צריך לילך יותר, כדי ללקט עוד סגולות יקרות ותמידות גדולות, אבל איך תוכל לפרד ממני ולשכח אותי, על כל פנים תראה שבכל מקום שתלך ותבוא לשם לא תשכח אותי, ולא תפרד ממני. מפל שכן כשגומר תבה אחת, אזי כל התבה מבקשת כל הנ"ל, ומלפפת ומתבקת אותו, ואינה מנחת אותו לילך מאתה בנ"ל. ובאמת הוא צריך ומכרח לדבר עוד הרבה דבורים, וכמה ברכות וענינים עד גמר התפלה. על בן הכלל – שצריך לעשות אחד מפל התפלה בלה. ובכל דבור שמדבר, יהיה נמצא שם כל הדבורים של התפלה, ומהתחלת התפלה עד הסוף יהיה הכל אחד. וכשעומד בהדבור האחרון של התפלה, יהיה עדין עומד בתבה ראשונה של התפלה, כדי שעל ידי זה יוכל להתפלל כל התפלה בלה, ואף על פי כן לא יתפרד אפלו מאות ראשונה של התפלה:

ג ודע, שבחינה זו, הינו בחינת אחד, זה הוא בחינת התכלית, כמו שכתוב (ברית ד'): ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד. וביים ההוא, הינו התכלית. והוא בחינת בלו טוב, כי אחד הוא בלו טוב, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (פסחים 1) על פסוק זה: ביום ההוא יהיה ה' אחד וכו' – אטו האדנא לאו אחד הוא, אלא האדנא מברכין על הרעה – דנן אמת, ועל הטובה – הטוב והמיטיב, אבל לעתיד יברכו על הכל הטוב והמיטיב. נמצא, שבחינת אחד הוא התכלית, והוא בלו טוב,

ידי זה מכבין צמאון הנפש, כי הרגשת היסורין הוא בחינת צמאון הנפש, כי צמאון הוא על ידי מליחות, ומליחות הוא בחינת יסורין, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ה): נאמר ברית במלח, ונאמר ברית יסורין. כי הנפש היא בת השכל, כי עקר גדול הנפש הוא על ידי השכל, שמגדלה ומתקנה, וכמו שכתוב (משלי טו): גם בלא דעת נפש לא טוב. וכש השכל בשלמות, אזי היא עושה פרות, אבל כשנפגם השכל, אזי הוא בחינת ארץ פרי למלחה (תהלים קד). והמליחות הוא בחינת היסורין שמרגישין על ידי שאין השכל בשלמות כנ"ל, והוא בחינת צמאון הנפש כנ"ל. ועל ידי ההתחדשות התורה הנ"ל, על ידי זה מקררין היסורין, ומכבין הצמאון, בבחינות (שערי חיים): הוי כל צמא לכו למים. וזה בחינות (תהלים טז): אשרי הנבר אשר תישרנו יה ומתורקד הלמדנו; כי על ידי היסורין זוכה להתחדשות התורה כנ"ל. וזה סימן שפעל על ידי היסורין וקבלם בראוי, כשזוכה אחר כך לחדושין דאוריתא, שזה סימן שזכה לבחינות בטוב אל התכלית על ידי היסורין, ועל ידי זה זכה לחדושין דאוריתא, על ידי הרשימו כנ"ל:

והפעל השדה הנ"ל, כשעניו מאורות, בבחינות שדה צופים, אזי יכול להסתפל בכל אחד ואחד, אם הוא קרוב אל התכלית. וכשרואה באחד שרחוק מהתכלית, אזי אין תפלתו עדן בשלמות בראוי כנ"ל, כי אינו יכול לעשות אחד מכל התפלה, וכשעומד בסוף התבה, שוכח תחלת התבה, ואינו יכול לכלל תפלתו בבחינות אחד כנ"ל. והפעל השדה הנ"ל, מסתפל בו, ומביאו אל התכלית, שהוא כלו אחד כנ"ל. ואזי יכול לעשות אחד מכל התפלה, ואף על פי שעומד בסוף התפלה, עדן הוא עומד בתחלת התבה של תחלת התפלה כנ"ל. וזה בחינות (שבת טז): מנצפ"ד צופים אמרו, ומסיק שם, שהצופים תקנו הי בתחלת תבה והי בסוף תבה. **צופים** זה בחינות הפעל השדה, כשעניו בבחינות שדה צופים כנ"ל, אזי יכול לתקן ולהסתפל על אותם שהם סמוכים אל התכלית, וכשעומדים בסוף התפלה עדן הם בתחלת התבה כנ"ל. ועל אותם שהם רחוקים מהתכלית, והם בחינות סוף תבה, כי כשהם בסוף התבה, הם בסוף התבה ממש כנ"ל. והצופים מתקנים אותם, ומביאים אותם אל התכלית כנ"ל. וזה בחינות: שכחום וחרו ויסודם, הינו שמחמת שהם רחוקים מהתכלית, שכחו תחלת התבה, כי אינם פוללים תפלתם בבחינת אחד כנ"ל, וחרו ויסודם ותקנו אותם, שיהיה כלו אחד כנ"ל:

וזה פרוש: ויאמר בעז אל רות. בעז הוא השכל, כמו שכתוב (קדלות ו): ההכמה תעז לחכם. רות היא בחינת הנפש, שממנה יוצא הדבור של התפלות והשירות

כנ"ל, כי עקר היסורין – מחמת שרחוק מהתכלית כנ"ל. ועל כן נטבע בנפש האדם לסתם עניו בשעת יסורין כנ"ל, כדי לברר מהיסורין ולבטלם, על ידי ההסתכלות על התכלית, שהוא כלו טוב, שההסתכלות הזאת אי אפשר, כייאם על ידי סתימת העינים כנ"ל. ואף שהאדם אינו יודע כלום מה הוא עושה, אף על פירכונ הנפש יודעת הכל, ועל כן מטבעה לסתם העינים בשעת יסורין כנ"ל:

ד והנה באמת בשעת בטול, שנתבטל אל התכלית, שהוא כלו טוב, כלו אחד, אזי באמת נתבטל היסורין כנ"ל. אף אי אפשר להיות תמיד קבוע בבחינות הטוב, כי אם כן יצא מגדר אנושי, ועל כן מרחק שיהיה הטוב בבחינות רצוא ושוב. על כן לשחזור השכל מהבטול אל המת, שהוא כלי השכל, אזי אי אפשר להמחין, שהם הכלים, לקבל זה השכל של בחינות בטול. כי הוא בחינות אין סוף, שהוא בחינות התכלית, שהוא כלו אחד, כלו טוב, ומחמת זה מרגיש המח הצער של היסורין. כי עקר ההרגשה של כל היסורין והכאבים, חס ושלום, הוא בהמת, כי מהמת יוצאין צנורות לכל האיברים כלם, ועל ידי זה מרגיש המח הכאב באיזו איבר שהוא. ודע, שאחר כך, כשחוזר מהבטול אל הכלים, דהינו המחין, אזי מתגברין היסורין ביותר ממה שהיו מקדם. כדרך שני אנשים שמתאבקים ונלחמים ונתגברים זה כנגד זה, שבשעת אחד רואה שחברו מתגבר עליו, אזי הוא מתחזק מאד, ומתגבר ביותר. כמו כן כשרואין הפעל דינים, שהוא רוצה להתגבר על היסורין ולבטלם, על ידי הטוב אל התכלית כנ"ל, אזי הם מתחזקים ומתגברים ביותר. ועל כן אחר כך כששבת מהבטול, אזי היסורין הם גדולים יותר מקדם, כי הם מתגברים כנגדו, מחמת שרוצה לברר מהם וכנ"ל:

אך אחר כך מקלים היסורין ומתנחמין עליהם על ידי התחדשות התורה, שזוכין על ידי היסורין. כי על ידי היסורין בא לבחינת בטול כנ"ל, ואחר כך, אף על פי ששבת מהבטול, אף על פירכונ מהרשימו שנסאר מהבטול, על ידי זה נעשה התחדשות התורה. כי על ידי הטוב שנתבטל אל התכלית, והשיג שכל היסורין הם טובות גדולות מאד, על ידי זה נתמלא שמחה. והשמחה הוא כלי אל חדושין דאוריתא, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת נח): בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע, ירדו ששים רבוא מלאכים ונתנו שני פתרים בראש כל אחד, וכשקטאו וכו', ועתיד הקדוש ברוך הוא להחיון לנו, שנאמר: ושמחת עולם על ראשם. נמצא שהשמחה היא בחינת נעשה ונשמע, שהוא בחינת קבלת התורה. ועל ידי התחדשות התורה, שזוכין על ידי הרשימו של הטוב כנ"ל, על ידי זה מקררין היסורין אחר כך, כי על

והתשפחות, כמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (ברכות י):
 למה נקרא שמה רוח, שממנה יצא דוד שרוה להקדוש ברוך
 הוא בשירות ותשבחות. הלוא שמעתי בתי - כי הנפש
 היא בת השכל כנ"ל. וזהו: הלוא שמעתי, הינו השמע
 לאוניקד מה שאתה מוציא בפיך, הינו המה אוניקד ושמע
 בקשת הדבור ותחונניו, שמבקש ומתחנן לבל התפרד ממנו
 כנ"ל. וזהו: אל תלכי ללקט כשדה אחר - כנ"ל, כי כל
 האותיות והדבורים הם לקוטים יקרים שמלקטים בשדות
 עליונים כנ"ל. והדבור מבקש מהנפש, לבל תלך מאתו ללקט
 לקוטים אחרים כנ"ל. אך זה אי אפשר כי צריך לילך וללקט
 יותר כנ"ל, אך: וגם ולא תעבורי מזה - הינו, שאפלו
 בשתלך לתכה אחרת, אל תעבר מתכה ראשונה כנ"ל, וזה
 נעשה על ידי שזוכה אל התכלית כנ"ל. וזה: עיניך בשדה
 אשר יקצרון - הינו בחינת ההסתכלות על התכלית, כי
 הקצירה היא תכלית החרישה והזריעה. הלוא צויתי את
 הנערים לבלתי נגעך - זה בחינת סתימת העינים, שצריך
 לסוגרם, ולחבר הראות לכונן אל התכלית כנ"ל, כי בלא זה
 אי אפשר להסתכל על התכלית כנ"ל. וזה: הלוא צויתי את
 הנערים - לשון צומת והתחברות, שצריך לצות ולחבר
 הראות כנ"ל. והעינים נקראים נערים, כי הם משרתי השכל
 כנ"ל, כי הראות הוא שליח ומשרת להשכל כנ"ל. וזהו:
 לבלתי נגעך - בחינת נגעי הנפש. כי בשתראות נתפור,
 ורואה כל מה שלפניו, הינו שאינו סותם וסוגר עיניו מחו
 דהאי עלמא כנ"ל, והו בחינת נגעי הנפש. וצריך לצות ולחבר
 את הנערים, דהינו הראות, לבל להסתכל מן הצד על הכלי
 עולם הזה, לבלתי לנגע את הנפש, ואז יוכל להסתכל על
 התכלית כנ"ל, ואז על ידי ההסתכלות על התכלית, נתבטלון
 כל היסורין כנ"ל. אך אחר כך כששבו מהבטול, מתגברין
 היסורין ביותר כנ"ל, שזה בחינת צמאון הנפש כנ"ל. וזה:
 וצמית והלכת אל הכלים ושתית מאשר ישאבון
 הנערים - כי לכבות הצמאון הוא על-ידי התחדשות
 התורה, שמקבלין המחין, שהם הכלים של השכל, על-ידי
 הרשימו שגשאר מהבטול כנ"ל, ומשם שותה הנפש לכבות
 צמאונה כנ"ל. וזה: ושתית מאשר ישאבון הנערים - כי
 הנערים שהם עיני השכל, הם שואבין התחדשות התורה,
 מהרשימו שגשאר מההסתכלות על התכלית כנ"ל, ועל ידי
 זה נתבטלון היסורין אחר כך, ומכבין צמאון הנפש כנ"ל: וזה
 בחינת הגן עדן, בחינת משה ואהרן. גן הוא בחינת הנפש,
 בחינת (דמיה לא): והיתה נפשם כגן רוה. ערן הוא בחינת
 התכלית. כי ערן עין לא ראתה (כמו שאמרו רז"ל ברכות לד), בחינת
 בטול כנ"ל:

וזה בחינת: עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים
 לעתיד לבוא, וכל אחד מראה באצבעו וכו' (תענית לא).
 מחול, זה בחינת השמחה, שהיא כלי לקבלת התורה כנ"ל. וכל

זה על ידי הפטול, שעל-ידי הזריחה של הרשימו מן הפטול,
 משם באה התורה על-ידי הכלים, כמו שמבאר שם. וזה בחינת
 מראה באצבעו. מראה, זה בחינת המראה והזריחה של
 הרשימו, שמשם באה התורה. וזה בחינת מראה באצבעו,
 בחינת התורה, שהיא בחינות (שמות לא): אצבע אלקים:

כו

ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, ויאמר וכו' אם תראה
 אתי לקח מאתך ויהי לך בן וכו' (מלכים ב)

והנה נתקם אחר כך באלישע פי שנים. ומצא, שהיה
 אלישע מתפלל בכונה יותר מאליהו רבו, כי כל
 הנסים והגדלות שעשה אלישע, כלם היו על ידי תפלה, כמו
 שאמרו רבותינו זכרונם לברכה (גיטין ט) על פסוק: ספרה נא לי
 את כל הגדלות אשר עשה אלישע - ואלישע כי עבד,
 בתפלה הוא דעבד:

א רע, שאפשר שהיה התלמיד גדול מרבו, דהינו שהיה
 לו פי שנים רבו, ואף-על-פירכן הכל יתה ככחו
 של רבו. וזה בחינת: ויהי נא פי שנים ברוחך אלי -
 ברוחך דקא, שעל ידי בחינת הרוח עצמו של אליהו רבו,
 יתה לו פי שנים כמותו. כי איתא, שיש להצדיק בחינת
 שני רוחות: רוח לעלא, רוח לתתא. כמו שכתוב (בראשית ו)
 אלה תולדות נח נח; נח לעלא נח לתתא (כמו שכתוב שם
 בזהר נח (יה ט)) על פסוק זה, עין שם בתוספתא, וזה
 לשונו: למה נח תרי ומנא, אלא כל צדיק וצדיק די בעלמא,
 אית לה תרין רוחין: רוחא חד בעלמא דין, ורוחא חד
 בעלמא דאתי, ותיב תשבח בקלותו צדיקי וכו' עין שם.
 דהינו שיש לו בחינת חיות למעלה, וחיות למטה. והרוח
 והחיות שלמעלה, הוא גדול מאד מאד. והתלמידים הם עם
 הצדיק משרש אחר, רק שהם תלויים בו כענפים באילן,
 שהאילן נגח חיות משרשו, והענפים יונקים החיות דרך
 האילן. ויש בזה כחה בחינות, כי יש תלמידים שהם
 בבחינת ענפים, ויש שהם בבחינת עלים, וכן שארי
 הבחינות. ובשעת הסתלקות הצדיק, אזי הוא משיג הרבה
 יותר ממה שהשיג בחייו, כל אחד לפי מדרגתו, כמו
 שמצינו ברבי שמעון בן יוחאי באדרא, וברבנו הקדוש,
 ובשאר צדיקים:

ודע, שזהו על ידי שכשעת הסתלקות, אזי יורד וכו' למטה
 בחינת הרוח והחיות דלעלא, ואז נתחבבין ונתאמרים
 יחד הרוח דלתתא עם הרוח דלעלא, כי באמת שניהם אחד.
 ומכך כשנתגליו זה לזה, נתאחדין מאד באחדות גדול. ומחמת
 שהרוח דלעלא אינו יכול להיות בזה העולם, כי טבעו אינו יכול
 לקבל כלל זה העולם, על כן נסתלק לעלא. ועל ידי זה נסתלק
 הצדיק, כי כשנסתלק למעלה הרוח הנצ"ל, נסתלק עמו הרוח

קשרי המקראות ומאמרי חז"ל

א

אזי מאירים עיני בעל השדה... וזה בחינת שדה צופים

שדה צופים. וזלשה"כ במדבר (פכ"ג, י"א - כ"א): וַיֹּאמֶר בָּלֶק אֶל בְּלָעַם מָה עֲשִׂיתָ לִי לָקֵב אֵיבִי לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בְרַכְתָּ בְרַדִּי: (...) וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלֶק לָךְ נָא אֶתִּי אֶל מְקוֹם אַחַר אֲשֶׁר תֵּרְאֶנּוּ מִשֵּׁם אִפְסָם קִצְהוּ תֵרְאֶה וְכֹלּוּ לֹא תֵרְאֶה וְקִבְּנוּ לִי מִשֵּׁם: וַיִּקְחֶהוּ שָׂדֵה צֹפִים אֶל רֹאשׁ הַפְּסָגָה וַיִּבֶן שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וּגְוִי: וַיִּשָּׂא מִזְשָׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוּם בָּלֶק וּשְׁמַע וּגְוִי: לֹא הִבִּיט אֹן בֵּיעֶקֶב וְלֹא רָאָה עֲמָל בְּיִשְׂרָאֵל יְדוּד אֱלֹהָיו עֲמוֹ וְתִרְוַעַת מִלֶּךְ בּוֹ: (...) כָּעֵת יֹאמֶר לְיַעֲקֹב וּלְיִשְׂרָאֵל מָה פָּעַל אֵל:

ופירש"י (שם): **שדה צופים.** מקום גבוה היה ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על העיר: **ראש הפסגה.** בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם ששם מת משה. כסבור ששם תחול עליהם הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה:

ומקור הדברים במ"ר (במדבר כ, יט) וז"ל: ויקחהו שדה צופים ראש הפסגה. ראש שיש פרצים שם ששם מת משה שנאמר עלה ראש הפסגה יש פרצה גדולה מזו שראה בנחשים והיה סבור ששם יכלו: **לא הביט און ביעקב.** אמר בלעם אינו מסתכל בעבירות

שבידים ואינו מסתכל אלא בגאות שלהן. ה' אלהיו עמו ותרועת מלך בו. אמרת לי לכה נא ארה לי יעקב פרדס שיש לו שומר אין הגנב יכול להזיקו ואם ישן לו הגנב נכנס, ואלו (תהלים קכא) הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל והיאך אני יכול להזיקו, 'ה' אלהיו עמו'. אמר לו בלק הואיל ואינך יכול ליגע בהן מפני משה משמשן ראה זה שעומד אחריו מה יהיה, אמר לו אף הוא קשה כמותו, 'ותרועת מלך בו' תוקע ומריע ומפיל חומה.

נקודות להתבוננות:

- א. יש להבין איך רבינו מביא ראיה לשדה הקדושה שהיא מתוקנת מאותה שדה ששם עמד בלעם לקלל את ישראל?
- ב. מה הקשר בין הסתלקות משה לשדה צופים ואיך כל זה נכנס בעניין תורה ס"ה?
- ג. האם יש קשר בין ההתעלמות של השי"ת מהרע כאשר הוא מסתכל על ישראל לתורה ס"ה?

ב

אזי נתחשכים עיניו וזה בחינת שדה בוכים

שדה בוכים. המושג שדה בוכים הוא מלשון המשנה לגבי שדות שיש להם דיני טהרה וטומאה מיוחדים, וז"ל המשנה (אהלות יח, ד): **שְׂדֵה בּוֹכִין, לֹא נִטְעָת, וְלֹא נִזְרְעָת, וְעֶפְרָה טָהוֹר, וְעוֹשִׁים מִמֶּנָּה תְּנוּרִים לְקַדְּשׁ.**

ובביאור מהי שדה זו איתא בגמ' במד"ק (ה): וז"ל: **מאי שדה בוכין, רב יהושע בר אבא משמיה דעולא אמר שדה שמפטירין בה מתים, וטעמא מאי, אמר אבימי משום יאוש בעלים נגעו בה.**

ופירש"י (שם): **שמפטירין בה את המתים**. שכשמביאין מתים ממקום למקום לקבור, כשבאין בשדה סמוך לעיר נפטרין אלו שהביאום ממקומן והולכין להם, ובאין אנשי המקום ומקבלין אותן ורוחצין אותן שם, וקוברין אותן. **וטעמא מאי**. חוששין ביה משום טומאה: **משום יאוש בעלים**. לפי שהביאום ממקום רחוק גדלדל אבר ונפל שם, ונתייאשו אלו על אלו, והניחוהו שם:

ור"ש משאנץ (על המשנה שם) ביאר עוד מהו שדה בוכין וז"ל: **שדה בוכים**. הוא מקום רחוק מן הקברות מזומן להושיב שם המטה ומתוועדים ובוכים שם ואומרים עליו צידוק הדין.

נקודות להתבוננות:

א. האם יש קשר בין הסתלקות הצדיק בעל השדה לבין שדה בוכים?

ג

בכי הוא קלקול הראות כמו שכתוב ושבו העבים אחר הגשם

ושבו העבים אחר הגשם. פסוק זה אמרו שלמה המלך בתוכחתו לזכור את יום המיתתו, וזלשה"כ בקהלת (יב, א-ז): **וְזָכַר אֶת בּוֹרְאֵיךָ בְּיָמֶיךָ בְּחַוְרַתְךָ עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יָמֵי הָרַעָה וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵינִי לִי בָהֶם חַפְזִין: עַד אֲשֶׁר לֹא תַחֲשָׁךְ הַשְּׂמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הָעָבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם: (...)** וַיֵּשֶׁב הָעֶפְרָיִם עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִתְּנָה:

ופירש"י (שם): **וזכור את בוראך**. תמן תנינן עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים וכו', וממקרא זה דרש, 'וזכור את בוראך' שתתן דין וחשבון לפניו, 'וזכור את בורך'

קברך, מקום עפר רמה ותולעה וכו'. **ימי הרעה**. ימי הזקנה והחלשות. **עד אשר לא תחשך השמש**. אמרו רבותינו (שבת קנא): זו פדחת שהיא מאורה ומצהבת באדם בחור וכשמזקנת היא מעלת קמטין ואין מצהבת והאור. זה החוטם שהוא תואר קלסתר פנים. והירח. זו נשמה שמאירה לאדם שכיון שניטלה הימנו אין לו מאור העינים. והכוכבים. אלו הלסתות רומני דאפי (גובה הפנים). **ושבו העבים אחר הגשם**. תבוא כהיית המאור אחר דמעת הבכי מכמה צרות שעברו עליו.

ודברי רש"י הם מזדרשת הגמ' בשבת (קנב ע"ב) על פסוק זה, והביאם רבינו, לכן אמרנו להביאם עם השייך להם, וז"ל הגמ': **'עד אשר לא תחשך השמש והאור'** זו פדחת והחוטם 'והירח' זו נשמה 'והכוכבים' אלו הלסתות **'ושבו העבים אחר הגשם'** זו מאור עיניו של אדם שהולך אחר הבכי וכו'. רבי חנינא שכיבא ליה ברתיה לא הוה קא בכי עלה אמרה ליה דביתהו תרנגולתא אפיקת מביתך, אמר לה תרתי תכלא ועיורא, סבר לה כי הא דאמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן קצרתה שיש דמעות הן שלש יפות ושלש רעות של עשן ושל בכי ושל בית הכסא רעות של סם ושל שחוק ושל פירות יפות.

ופירש"י (שם): **זו פדחת**. המצח, שהוא חלק ומצהיר יותר מכל הפרצוף. **זה חוטם**. שהוא תואר פני אדם. **זו נשמה**. כדכתיב נר אלהים נשמת אדם. **הלסתות**. לחיים. **ושבו העבים**. חשכת עינים יבא ויכסה המאור, אחר שירבה בבכיה בזקנותו מחמת תשות כח וצרות רבות עליו. **של בית הכסא**. מתוך יסורין. **של פירות**. כגון ריח חרדל:

נקודות להתבוננות:

א. לפי הגמרא מבואר שיש בכיה שהיא טובה, וכן מבואר על פי הכלל השישי שבכל בחינה יש מצד הרע ומצד הטוב, ואם כן יש להבין איך בכיה טובה מועילה לתיקון הנשמות ולכל תיקוני השדה?

ד

ויהי האדם לנפש חיה

ויהי האדם לנפש חיה ותרגומו לרוח ממללא.

וזלשה"כ בבראשית (ב, 2-10) אודות יצירת האדם והכנסתו לגן עדן:

וַיִּצַר ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עֹפֶר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: וַיִּשַׁע ה' אֱלֹהִים גֵּן בְּעֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשְׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר: וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נְחֻמָּד לְמִרְאָה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הֵגֶן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע: וַנְהַר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הֵגֶן וּמִשָּׁם יִפְרָד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים: (...) וַיִּקַּח ה' אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיִּנְחֵהוּ בְּגֵן עֵדֶן לְעֹבְדָה וּלְשִׁמְרָה:

ותרגם אונקלוס (שם): וברא ה' אלהים ית אדם עפרא מן אדמתא ונפח באנפוהי נשמתא דחיי והות באדם לרוח ממללא:

ופירש"י (שם): וייצר. שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא נכתב ביצירתה שני יודי"ן. לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה אך זו של אדם חיה שבכולן שנתוסף בו דעה ודבור. ויקח. לקחו בדברים נאים ופתהו ליכנס.

נקודות להתבוננות:

- א. כלל הפסוקים מדברים מעניין הגן עדן שמוזכר בסוף התורה.
- ב. אם נתבונן נראה שהמים שיוצאים מהעדן משקים את הגן, האם זה קשור לחידושי תורה שהם בבחינת מים והם משקים את השדה על ידי בעל השדה?
- ג. האם אדם הראשון היה בעל השדה בבחינת 'לעובדה ולשומרה', איך הוא גורש מגן עדן ומה הקשר לכל התורה?

ד. האם יש קשר בין שתי האילנות המיוחדים - עץ החיים ועץ הדעת
טו"ר - לכלל התורה ולכלל ענייניה?

ה

השמע לאוזניך מה שאתה מוציא בפיך

השמע לאוזניך מה שאתה מוציא בפיך.

וז"ל הגמרא (ברכות טו): משנה: הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יצא (ובסיפא מבואר שזו דעת רבי יהודה, תוס'), רבי יוסי אומר לא יצא קרא ולא דקדק באותיותיה רבי יוסי אומר יצא רבי יהודה אומר לא יצא הקורא למפרע לא יצא.

גמ': מאי טעמא דרבי יוסי משום דכתיב 'שמע' השמע לאוזניך מה שאתה מוציא מפיך, ותנא קמא סבר 'שמע' בכל לשון שאתה שומע ורבי יוסי תרתי שמע מינה וכו', תנן רבי יהודה אומר משום רבי אלעזר בן עזריה הקורא את שמע צריך שישמיע לאזנו שנאמר 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', אמר ליה רבי מאיר הרי הוא אומר 'אשר אנכי מצוך היום על לבבך' אחר כונת הלב הן הן הדברים וכו'. אמר רב חסדא אמר רב שילא הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה והלכה כרבי יהודה, וצריכא דאי אשמעינן הלכה כרבי יהודה הו"א אפילו לכתחלה, קמ"ל הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, ואי אשמעינן הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי אלעזר בן עזריה, הו"א צריך ואין לו תקנה, קמ"ל הלכה כרבי יהודה.

א"ר יוסף מחלוקת בקרי"ש דכתיב 'שמע ישראל' אבל בשאר מצות דברי הכל יצא, והכתיב 'הסכת ושמע ישראל' ההוא בדברי תורה כתיב.

ופירש"י: **תרתני שמע מינה**. כי דרשת נמי שמע בכל לשון שאתה שומע, שמע מינה נמי דצריך להשמיע לאזנו: **אחר כוונת הלב כו'**. ואפילו לכתחלה נמי אינו צריך: **הלכה כרבי יהודה**. דקריאת שמע שלא השמיע לאזנו יצא: **הוה אמינא**. דרבי יהודה לכתחלה נמי אמר: **ואין לו תקנה**. אפילו בדיעבד: **בשאר מצות**. בכל הברכות: **ההוא**. 'הסכת ושמע' בדברי תורה כתיב, כדאמרינן בפרק הרוואה כתתו עצמכם על דברי תורה: וביאר המאירי (שם) וז"ל: אמר המאירי הקורא את שמע וכו' כונת המשנה לבאר תכונת הקריאה היאך היא ראויה ואמר על הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו אלא שהניע שפתיו בלחש עד שאף הוא בעצמו לא שמע מה שאמר הרי קריאה זו כעין הרהור ולכתחלה אין קורין כן ואם קרא כן ר' יהודה אומר יצא ומה שאמרו צריך להשמיע לאזנו לא צריך שאין לו תקנה אלא צריך לכתחלה הא בדיעבד יצא ור' יוסי אומר לא יצא דצריך ואין לו תקנה:

נקודות להתבוננות:

- א. יש להבין שהלא לפי פשט דברי הגמרא הכוונה שצריך לשמוע את מה שמוציא בפיו ולא את מה שהדיבור מדבר?
- ב. האם יש קשר בין קריאת שמע שעל זה נאמרה ההלכה 'השמע לאוזניך' לתורה ס"ה?

ביום ההוא יהיה ה' אחד... האידנא מברכין..

ביום ההוא יהיה ה' אחד וכו'.

פסוק זה אמרו זכריה בנבואתו על סדר הגאולה ומלחמת גוג ומגוג, ומנבא שביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, וזלשה"כ (זכריה יז, א-ב): **הַיְהִי יוֹם בָּא לַה' וְחָלַק שְׁלֵלָךְ בְּקִרְבְּךָ:**

וְאֶסְפְּתֵי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַם לְמִלְחָמָה וְנִלְכְּדָה הָעִיר וְגו': וַיֵּצֵא ה' וְנִלְחַם בְּגוֹיִם הָהֵם וְגו': וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא לֹא יִהְיֶה אֹר יְקָרוֹת וְקַפְאוֹן: וְהָיָה יוֹם אֶחָד הוּא יוֹדֵעַ לֵה' לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה וְהָיָה לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אֹר: וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מִיַּם חַיִּים מִירוּשָׁלַם חֲצִיִּים אֶל הַיָּם הַקְּדֻמוֹנִי וְחֲצִיִּים אֶל הַיָּם הָאַחֲרוֹן בְּקִיץ וּבְחֹרֶף יִהְיֶה: וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה' אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד:

ופירש"י (שם): הנה יום בא. חביב להקב"ה. וחולק שללך בקרבך. שלל שתשללי מעכו"ם גוג יחלקו יושביך בקרבך. לא יהיה אור יקרות וקפאון - לא יהיה אור נוגה (מאיר בחזק) כי יקרות וקפאון יהיה. יקרות. הוא כמין אור הנראה שחרית על ההרים וכלה והולך. וקפאון - קפוי וחשוך ועב כקרח שנקפה ומגלידה. והיה יום אחד. והיה הדבר הזה יום אחד מיזמו של הקב"ה הוא היום ידוע שהוא להכנת ישעו של הקב"ה. לא יום. לא אור נוגה באור של עולם הבא שנא' (ישעיה ל) 'ואור החמה יהיה שבעתים כאור וגו', ולא לילה. ולא עת צרה כצרת שיעבוד גליות שמקודם שימי משיחנו יהיו ואין בהם שיעבוד. והיה לעת ערב. קודם שיגמרו אלף שנה יהיה אור הנוגה וכל הטוב האמור על ישראל. יהיה ה' אחד. שכל העכו"ם יעזבו את אלהיהם נמצא שאין עמו אל נכר. ושמו אחד. שיהא שמו נזכר בפי כולם. המק בשרו והוא עומד. זה ניפול איברים.

ומובא בגמ' פסחים נא ע"א: 'והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד', אטו האידנא לאו אחד הוא, אמר רבי אחא בר חנינא לא כעוה"ז העולם הבא, העולם הזה על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב ועל בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת, לעולם הבא כולו הטוב והמטיב. 'ושמו אחד' מאי 'אחד' אטו האידנא לאו שמו אחד הוא, אמר רב נחמן בר יצחק לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו"ד ה"י (הוי"ה) ונקרא באל"ף דל"ת (אדנ"י), אבל לעולם הבא כולו אחד נקרא ביו"ד ה"י ונכתב ביו"ד ה"י, סבר רבא למדרשה בפירקא אמר ליה ההוא סבא לעלם כתיב רבי אבינא רמי כתיב זה שמי לעלם וזה זכרי לדר דר אמר הקדוש ברוך הוא לא כשאני נכתב אני נקרא נכתב אני ביו"ד ה"א ונקרא אני באל"ף דל"ת.

ופירש"י: כולו הטוב והמטיב - שאין שם בשורה רעה: למידרשיה בפירקא - קרייה דיו"ד ה"י דארבע אותיות דרשיה, וטעמיה התלויים בו: לעלם כתיב - זה שמי לעלם חסר וי"ו, לשון העלמה: כתיב זה שמי לעלם - בהעלמה, וכתיב זה זכרי דמשמע קרייה ולא העלמה, לשון אחר כיון דכתיב זה שמי פשיטא דזה זכרי, היאך יקרא אלא בשמו לא כשאני נכתב שני שמות לימדו, שם הכתיבה ושם הקרייה:

ומובא במהרש"א על פסחים דף נא/א לעוה"ב כולו הטוב כו'. הוא מבואר ע"פ מ"ש מפי עליון לא תצא הרעות והטוב אמר רעות בלשון רבים והטוב בלשון יחיד לפי שהרעות יש בהם שינויים רבים לפי המקבלים ולא כן הטוב הבא ממנו יתברך הוא טוב אמיתי בלי שינוי וז"ש מפי עליון לא תצא הרעות הבאים שינוי נגד הטוב האמיתי אבל הם באים בעוה"ז לפי המקבל ואין אחדותו ניכר לפי שינוי המקבלים דעל בשורות טובות אמר הטוב שהוא הטוב אמיתי שהוא הקב"ה הוא המטיב לכל ועל בשורות רעות אמר ברוך דיין האמת שאין הרע בא ממנו יתברך רק לפי אמיתת הדין לבא על המקבל, אבל בעוה"ב יהיה ניכר אחדותו שלא יהיה שינוי רע רק כולו הטוב והמטיב.

ז

רצוא ושוב

בבחינת רצוא ושוב.

וזלשה"כ (יחזקאל א): וְאָרָא וְהִנֵּה רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאִשׁ מִתְּלַקַּחַת וְנִגְהָ לֹוּ וּגְוִי: וּמִתּוֹכָהּ דְּמוֹת אַרְבַּע חַיּוֹת וּגְוִי: וְדְמוֹת חַיּוֹת מְרֵאִיהֶם כְּגַחְלֵי אִישׁ בְּעֵרוֹת כְּמֵרְאָה הַלְּפָדִים הִיא מִתְהַלְכֶת בֵּין חַיּוֹת וְנִגְהָ לְאִשׁ וּמִן הָאִשׁ יוֹצֵא בְּרָק: וְהַחַיּוֹת רְצוּא וְשׁוּב כְּמֵרְאָה הַבּוֹק:

ופירש"י: **רצוא ושוב כמראה הבזק** - פירשו רבותינו (חגיגה יג): רצוא ושוב כלהבת הכבשן שיוצאה תמיד מפי הכבשן וממהרות לחזור וליכנס, כך כשמוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטויה למעלה מהן כמו שמפורש בענין נרתעות מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע, וממהרות להשיב את ראשן. **כמראה הבזק** - וגוון אש להם כגוון אש היוצא מבין החרסין שמזקקין זהב בכור בתוכן והאש שיוצאת משם צבועה בגוונים. (תוספת) וי"מ 'הבזק' לשון פיזור כפי שפרשוהו רבותינו (ב"ר ט) כמראה הבזק ר"י אומר בשם ר' סימון בשם ר' לוי בן פרטא כזה שבזק גפת בכירה כלומר שמפזר גפת שהוא פסולת הזיתים בכירה שהוא מתלהט במהרה ומעלה להב והלהב עולה ויורד, וזהו פירוש רצוא ושוב, ע"כ תוס' סא"א:

ובפירוש מהר"י קרא כתב לבאר וז"ל: **והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק**. כמראה אש שהולך ושב ומתפזר לכאן ולכאן. **בזק**. לשון פיזור כאותה ששנינו בזקין מלח מעל גבי הכבש כדי שלא יחליקו.

ח

נעשה ונשמע

בשעה שאמרו ישראל נעשה ונשמע.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פח/א: דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב אמר רבי חמא ברבי חנינא בחורב טענו בחורב פרקו בחורב טענו כדאמרן בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו' אמר רבי יוחנן

וכולן זכה משה ונטלן דסמיך ליה ומשה יקח את האהל אמר ריש לקיש עתיד הקדוש ברוך הוא להחזירן לנו שנאמר ופדויי ה' ישובון וכאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עשי והדר לשמע אמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע.

ופירש רש"י על שבת דף פח/א **שני כתרים** - מזוי שכינה: **מאה ועשרים** - [כל אחד ואחד נטל כתר]: **טענו** - הכתרים, והכי משמע את עדים [אשר היו להם] מהר חורב: **בחורב פרקו** - דמשמע נמי ויתנצלו את עדים מהר חורב: **ומשה יקח** - אותו עדי, לשון אחר את האהל, לשון בהלו נרו (איוב כט) והוא היה קירון עור פניו: **עושי דברו לשמוע** - מוכנין לעשות קודם שישמעו, ולא כדרך שאר עבדים ששומעים תחילה את הדבר, לידע אם יכולין לקבלן עליהם אם לאו: **פריו קודם לעליו** - כך דרכו, וחלוק משאר אילנות, חנטת פירותיו קודם לעליו:

נקודות להתבוננות:

- א. האם יש קשר בין פשט הגמרא שקודם קיבלו על עצמם העשייה של מה שכתוב בתורה לפני ששמעו והבינו, לכך שגם כאן בתורה האדם צריך ללכת באותה הדרך, כי גם אם האדם אינו שומע את דיבורי התפילה הוא צריך לעשות כאילו הוא שומע?
- ב. מעניין לציין את השוואת הגמרא בין ישראל לתפוח שהוא סוג של אילן, ומזה למדו על הדרך שבה הם צריכים ללכת.

ט

ברית במלח וברית ביסורין

נאמר ברית במלח וכו'. הנה כל הסוגיא שם מאריכה בעניין היסורין ואמרנו להביא את כל העניין שם, וז"ל הגמ' בברכות ה ע"א: אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' פשפש ולא מצא יתלה בכטול תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו ואם תלה ולא מצא בידוע שיסורין של אהבה הם שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח אמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא כל שהקדוש ברוך הוא חפץ בו מדכאו ביסורין שנאמר וה' חפץ דכאו החלי יכול אפילו לא קבלם מאהבה תלמוד לומר אם תשים אשם נפשו מה אשם לדעת אף יסורין לדעת ואם קבלם מה שכרו יראה זרע יאריך ימים ולא עוד אלא שתלמודו מתקיים בידו שנאמר וחפץ ה' בידו יצלח פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא חד אמר אלו הם יסורין של אהבה כל שאין בהן בטול תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו וחד אמר אלו הן יסורין של אהבה כל שאין בהן בטול תפלה שנאמר ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי אמר להו רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא הכי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אלו ואלו יסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח אלא מה תלמוד לומר ומתורתך תלמדנו אל תקרי תלמדנו אלא תלמדנו דבר זה מתורתך תלמדנו קל וחומר משן ועין מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה והיינו דרבי שמעון בן לקיש דאמר רבי שמעון בן לקיש נאמר ברית במלח ונאמר ברית ביסורין נאמר ברית במלח דכתיב ולא תשבית מלח ברית ונאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית מה ברית האמור במלח מלח ממתקת את הכשר אף ברית האמור ביסורין יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם:

רש"י על ברכות דף ה/א **פשפש ולא מצא** - לא מצא עבירה בידו שבשבילה ראוי יסורין הללו לבא: **אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו** - שבשביל יסורין צריך אדם לבא לידי תלמוד תורה: **יסורין של אהבה** - הקדוש ברוך הוא מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכותיו: **וה' חפץ דכאו החלי** - מי שהקדוש ברוך הוא חפץ בו, מחלהו ביסורין: **אשם** - קרבן: **נפשו** - מדעתו: **דבר זה** - שאשרי אדם אשר תיסרנו יה: **מתורתך תלמדנו** - כלומר מתורתך אנו למדין אותו: נאמר ברית ביסורין דכתיב אלה דברי הברית - אחר הקללות נאמר במשנה תורה: ודרך חיים - חיי העולם הבא, הויין לו תוכחות מוסר לאדם.

ומובא במהרש"א על ברכות דף ה/א: **פשפש במעשיו**. שכל הענין לעיל מיניה מדבר ביסורין מתחלת הפרשה אני הגבר ראה עני בשבט וגו' ואמר פשפש ולא מצא כו' דודאי אין אדם צדיק בארץ וגו' אלא הכי קאמר שלא מצא עבירה גדולה בידו שראוי יסורין הללו לבא וכפירש"י ואמר יתלה בביטול תורה שנאמר אשרי הגבר וגו' מקרא זה שמעינן תרווייהו דיסורין באין על ידי תורה בביטול תורה וגם שע"י התורה בדילין ממנו כדאמר לעיל וז"ש אשרי הגבר אשר תיסרנו שיפשפש בהם שע"י ביטול תורה באו ואז ומתורתך תלמדנו כי ישוב לעסוק בה כדי שיהיו בדילין ממנו. ואמר לא מצא בידוע שיסורין של אהבה כו'. שנאמר כי את אשר יאהב וגו'. דלעיל מיניה כתיב מוסר ה' בני אל תמאס וגו' כשלא מצאת לתלות לא במעשיך ולא בתורתך אל תמאס ותהרהר ח"ו אחריו כעובדא דאיוב אבל תחשוב כי הן יסורין של אהבה שנאמר כי את אשר וגו' וק"ל: **שנאמר וה' חפץ וגו'**. דאין מלת חפץ קאי על החולי שחפץ להביא עליו החולי דמפי עליון לא תצא הרעות כמ"ש כי לא אחפוץ במות המת וגו' אלא דמלת חפץ קאי על האדם שה' חפץ בו הוא מדכאו ביסורין של אהבה כדי להרבות שכרו בעולם הבא כפירש"י לעיל אבל מתוך המקראות נראה לפרש הכי כדי לזכות הרבים שחטאו שיתכפרו ביסורי הצדיק כמו שכתב שם כל הענין מחולל מפשעינו וגו' ובחבורתו נרפא לנו וגו' ע"ש.

נקודות להתבוננות:

- א. מבואר למעיין בדברי הגמרא שהיא מביאה בתוך דבריה את שתי הטעמים שרבינו הזכיר בתחילה בעניין הייסורים, א' להחזירו בתשובה ב' למרק העוונות.
- ב. ועוד יש לעיין בכל עניין הייסורים, מה שרבינו נותן סימן, וכאן בגמרא יש את כל הבחינות שיש בייסורים.

גם בלא דעת נפש לא טוב

גם בלא דעת נפש לא טוב. וזלשה"כ במשלי (ט, א-ג): טוב רש הולך בְּתַמוּז מַעֲקָשׁ שִׁפְתָיו וְהוּא כְּסִיל: גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב וְאֵין בְּרַגְלִים חוּטֵא: אֹולֵת אָדָם תִּסְלַף דַּרְכּוֹ וְעַל יְדוֹד יִזְעַף לְבוֹ: הוֹן יוֹסִיף רַעִים רַבִּים וְדָל מִרְעֵהוּ יִפְרֹד:

ופירש"י (שם): גם בלא דעת נפש לא טוב - אין טוב לאדם שהוא בלא תורה. ואין ברגלים חוטא - החוטא רופס ודש העונות בעקביו ואומר קל הוא זה אעבור עליו. אולת אדם תסלף דרכו - בעונו בא לו הרע כי באולתו תסלף דרכו ועבר עבירות ונפרעין ממנו ובבוא לו הצרה זועף לבו על הקב"ה וממהר אחר מדת הדין כגון אחי יוסף שאמרו 'מה זאת עשה אלהים לנו' (בראשית מב): הון יוסיף רעים רבים - אוהבים רבים ויש לפותרו במי שלמד תורה.

י"א

ארץ פרי למלחה

ארץ פרי למלחה. זלשה"כ בתהלים (קו, לא-לז): **ישם נהרות למדבר ומצאי מים לצמאון: ארץ פרי למלחה מרעת יושבי בה: ישם מדבר לאגם מים וארץ ציה למצאי מים: ויושב שם רעבים ויכוננו עיר מושב: ויזרעו שדות ויטעו כרמים ויעשו פרי תבואה:**

ופירש"י (שם): **ישם נהרות למדבר -** כלומר נותן יישובי האומות לחרבן: **למלחה -** להיות כארץ מלחה מעשות פרי: **ישם מדבר לאגם מים -** נותן יישוב חרב לבניין ומחזירו לקדמותו: **רד"ק:** **ישם נהרות למדבר.** כיון שזכר המשורר הארבעה שצריכים להודות להאל יתברך, שיהפוך להם מספדם למחול וצרתם לרווחה, זכר גם כן כי כן יעשה במקומות אחרים שיהפוך אותם מטובה לרעה לעונש היושבים בהם, ומרעה לטובה כשיעשו רצון האל יתברך, להודיע כי הכל ברשותו ובמצותו. ויהפוך הטבעים כמו שירצה, לא כמו שיחשבו הסכלים כי ענייני בני אדם הם במקרה. ואמר ישם נהרות, כלומר מקום שיש בו נהרות ומצאי מים, ישים אותו למדבר ולמקום צמאון: **ארץ פרי למלחה.** וכן ארץ שעושה פירות ישימנה שתהיה ארץ מלחה, שלא יצמח בה כל עשב, וכל זה מרעת יושבי בה: **ויושב שם רעבים.** אותם שהיו רעבים במקום אחר הושבים באותו המקום, כאילו לסיבתם נעשה מושב המקום טוב. ויכוננו עיר מושב, כוננו שם עיר מושב, כי באו שם מפה ומפה, הרעבים אשר חפץ ה' בהם: **ויזרעו שדות.** זרעו שם שדות ונטעו כרמים והצליחו, כי עשו הכרמים והשדות פרי תבואה, ופירושו, פרי ותבואה, חסר וי"ו השימוש, והוא כפל הענין במלות שונות:

נקודות להתבוננות:

א. יש להבין מה הוא עניין ה'רעבים', כי עניין הצימאון מאוד מובן ומוסבר, אבל האם יש כאן בתורה חוץ ממים שמרוויים את הצימאון, גם אוכל שאוכלים ומשביעים את הרעב הרוחני?

ב. למה הזריעה והרוויה, צריכה לבוא דווקא מתוך החורבן והרעב היובש והצימאון?

ג. האם יש קשר בין ההודאה שכל הפרק עוסק בעניין ההודאה לכלליות מהלך התורה, האם מבואר בתורה שצריך להודות כשיוצאים מהצרה או אפילו בתוך הצרה?

י"ב

הוי כל צמא לכו למים

הוי כל צמא לכו למים. וזלשה"כ בישעיה (נה, א): הוי כל צמא לכו למים ואשר אין לו כסף לכו שברו ואכלו ולכו שברו בלוא כסף ובלוא מחיר יין וחלב: למה תשקלו כסף בלוא לחם ויגיעכם בלוא לשבעה שמעו שמעו אלי ואכלו טוב ותתענג בדישן נפשכם: הטו אזנכם ולכו אלי שמעו ותחי נפשכם ואכרתה לכם ברית עולם חסדי דוד הנאמנים:

פירש"י (שם): **הוי כל צמא** - הוי זה לשון קריאה וזימון וקיבוץ הוא. **לכו למים** - לתורה. **שברו** - לשון לשבור בר (בראשית מב) קנו. **יין וחלב** - לקח טוב מיין וחלב: **למה תשקלו כסף** - למה תגרמו לכם לשקול כסף לאויביכם בלא לחם:

נקודות להתבוננות:

א. מה הקשר בין כל עניין השמיעה המבוארת בתורה, לרוויה של המים שהם התורה?

י"ג

אשרי הגבר אשר תיסרנו

אשרי הגבר אשר תיסרנו. וזלשה"כ בתהילים (צד, יב-יג) **אֲשֶׁרִי הַגִּבֹּר אֲשֶׁר תִּסְרְנוּ יָהּ וּמִתּוֹרַתְךָ תִּלְמַדְנוּ: לְהַשְׁקִיט לּוֹ מִיְמֵי רַע עַד יִכְרֶה לְרָשָׁע שְׁחַת:**

רש"י על תהילים פרק צד פסוק יב **אשרי הגבר** - אשריהם הצדיקי' המעוני' תחת ידיכם ובלבד שיהו עוסקין בתורה ובמצוות: **להשקיט לו מימי רע** - כי היסורין גורמין לו להשקיט להם מימי דין גיהנם עד שיראה שיכרה לרשע שחת:

רד"ק על תהילים פרק צד פסוק יב **אשרי הגבר**. וכי יאמרו הרשעים לנו ואם אתם צדיקים ממנו ואוחזים דרך הטוב ואמונה טובה לכם איך ישבתם כמה שנים בגלות בחרפה וברעה, אנו אומרים להם כי לטובתנו תעשה זאת, כי אשרי הגבר אשר תיסרנו יה, כי מאהבתך אותו תייסרנו, ומתורתך תלמדנו, כי לטובתו תייסרנו. כלומר, מן התורה נלמוד זה כי לטובה לו הוא מייסרו, כי כן כתוב בתורה (דברים ה, ה), כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלהיך מיסרך, וכן אמר (שם פסוק טז), למען ענותך ולמען נסותך להיטיבך באחריתך, וכן אמר הנה כי מייסרו לטוב לו ולאחריתו להשקיט לו מימי רע. ואדוני אבי ז"ל פירש ומתורתך תלמדנו, כי ביסורין ילמדנו דעת ותורה שישוב לעבדו בלבב שלם:

ובגמ' שהובאה לעיל בד"ה נאמר ברית במלח, דרשו רז"ל כמה דרשות על פסוק זה. ונביאם בקצרה: אמר רבא ואיתימא רב חסדא אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו שנאמר נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה' פשפש ולא מצא יתלה בכטול תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו.

ועוד שם: פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא חד אמר אלו הם יסורין של אהבה כל שאין בהן כטול תורה שנאמר אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו וחד אמר אלו הן יסורין של אהבה כל שאין בהן כטול תפלה שנאמר ברוך אלהים אשר לא הסיר תפלתי וחסדו מאתי אמר להו רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא הכי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אלו

ואלו יסורין של אהבה הן שנאמר כי את אשר יאהב ה' יוכיח אלא מה תלמוד לומר ומתורתך תלמדנו אל תקרי תלמדנו אלא תלמדנו דבר זה מתורתך תלמדנו קל וחומר משן ועין מה שן ועין שהן אחד מאבריו של אדם עבד יוצא בהן לחרות יסורין שממרקין כל גופו של אדם על אחת כמה וכמה.

נקודות להתבוננות:

- א. לפי הפסוק ופירושו מבואר שאותה תורה עצמה שמתחדשת מהייסורים מסבירה גם למה זה טוב שיש ייסורים, כי זה כמו מעגל שלא נגמר.
- ב. מבואר מתוך המשך הפסוקים שהתורה בעצמה היא זו שמשקיטה ומקררת את הייסורים.

י"ד

מנצפ"ך צופים אמרום

מנצפ"ך צופים אמרום. וז"ל הגמ' בשבת (קג ע"ב - קד ע"א): אמר רב חסדא זאת אומרת סתום ועשאו פתוח כשר וכו', ומדפתוח ועשאו סתום כשר סתום נמי סתום ועשאו פתוח כשר מי דמי פתוח ועשאו סתום עלויי קא מעלי ליה דאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין אלא סתום ועשאו פתוח גרועי קא מגרע ליה דאמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא מנצפ"ך צופים אמרום, ותיסברא והכתיב 'אלה המצות' שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, אלא מיהוה הואי מידע לא הוה ידעין הי באמצע תיבה

הי בסוף תיבה, ואתו צופים תקנינהו, ואכתי 'אלה המצות' שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה, אלא שכחום וחזרו ויסדום.

ופירש"י: עלויי קא מעלי ליה. שהיתה מ"ם סתומה בלוחות, אבל מ"ם פתוחה לא היתה בלוחות, כדמפרש מנצפ"ך צופים אמרום, וכיון דאמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, לא אפשר לאוקומיה אלא בסתומה, דהואיל והכתב היה נראה משני עבריהם, היה לה ליפול אם לא שבנס היה עומד, אבל פתוחה אין בה נס, על כרחך מנצפ"ך דר' ירמיה דאמר צופין אמרום בפתוחים קאמר. יש שמקשין סוגיא זו על סוגיא דאמר במגילה, דרמינן הא דר' ירמיה אהא דרב חסדא, אלמא תרויהו בסתומין, ואין זו קושיא, שכן דרך התלמוד, המקשן מהפך הסברא כאן כדי שיקשה, ובמקום אחר מהפכו לפי הקושיא, ואי הוה בעי התם לתרוצי כי איתמר דרב חסדא בסתומין ודר' ירמיה בפתוחין הוה מתרין ליה, אלא תירוצא מעליא שני ליה התם, והכא נמי:

וכתב הרמב"ן (שם): מנצפ"ך וכו'. אמרו מנצפ"ך ולא כמנפ"ך כסדר כתיבתן, לסימן הצופים, כלומר מ"ן צפ"ך, כלומר אלו אותיות שקבלת ישראל מן צופיך.

ובביאור מהם הצופים פירש רש"י במגילה (ד): צופים אמרום - נביאי הדורות:

אבל ברמב"ן (שבת קד.) הביא מהירושלמי שהם מחכמי התנאים, וז"ל הא דאמרי' מנצפ"ך צופים אמרום. פי' צופים ר' אליעזר ור' יהושע שהם חזרו ויסדום וכו', ובירושלמי במס' מגלה מהו מנצפ"ך ר' ירמיה בשם ר"ש בר יצחק מה שתקנו לך הצופים, מאן אינון צופים מעשה הי' ביום סגריר שלא נכנסו חכמים לבית הוועד נכנסו תינוקות אמרין נעביד בית ועדא דלא יתבטל, אמרין מהו דכתיב מ"ם נו"ן פ"ף צ"ץ כ"ך ממאמר למאמר מנאמן לנאמן מפה אל פה מצדיק לצדיק מכף לכף ידו של הקב"ה לכף ידו של משה סימנו אותן חכמים ועמדו כולן בני אדם גדולים בתורה אמרו ר' אליעזר ור' יהושע מנהון הוין.

נקודות להתבוננות:

א. בגמרא כתוב שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה, אבל רבינו מדבר על העניין של חידושין והתחדשות התורה, האם אין בכך סתירה?

ב. האם מתוך הגמרא מובן שבעצם כל התיקון של הצופים שמתוך השכחה יחזרו ויזכרו, וזה עיקר תיקון התפילה שמוכרח לעבור על כל אחד?

ט"ו

ויאמר בועז אל רות

ויאמר בועז אל רות, הלא שמעת בתי, אל תלכי ללקט בשדה אחר, וגם לא תעבורי מזה וכו'. עיניך בשדה אשר יקצרון, והלכת אחריהן, הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך וצמת, והלכת אל הכלים ושית, מאשר ישאבון הנערים.

וז"ל הפסוקים ברות פרק ב: ולנעמי מודע לאישה איש גבור חיל ממשפחת אלימלך וישמו בעז: ותאמר רות המואביה אל נעמי אלכה נא השדה ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו ותאמר לה לכי בתי: ותלך ותבוא ותלקט בשדה אחרי הקצרים ויקר מקרה חלקת השדה לבעז וגו': ויאמר בעז אל רות הלא שמעת בתי אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה וכה תדבקין עם נערתו: עיניך בשדה אשר יקצרון והלכת אחריהן הלא צויתי את הנערים לבלתי נגעך וצמת והלכת אל הכלים ושית מאשר ישאבון הנערים: ותפל על פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו מהו ע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה: ויען בעז ויאמר לה הגד הגד לי כל אשר עשית את חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ מולדתך ותלכי אל עם אשר לא ידעת תמול שלשום: ישלם ידוד פעלך ותהי משברתך שלמה מעם ידוד אלהי ישראל

אֲשֶׁר בָּאת לְחִסוֹת תַּחַת כְּנָפָיו: וְהֵאמֵר אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֶיךָ אֲדַבֵּר כִּי נִחַמְתָּנִי וְכִי דַבַּרְתָּ עָלַי לֵב שֶׁפָּחַתְךָ וְאֶנְכִי לֹא אֶהְיֶה פֹּאחַת שֶׁפָּחַתְךָ:

ופירש"י (ס): מודע - קרוב. אלכה נא השדה - לאחד משדות אנשי העיר אחרי אחד מהם אשר אמצא חן בעיניו שלא יגער בי. וצמית והלכת אל הכלים - ואם תצמאי אל תכלמי מלכת ולשתות מכלי המים אשר ישאבון הנערים.

וביאר המלבי"ם (ס): ויאמר בועז הלא שמעתי בתי. איך דנים אותך פה לכף זכות ועל כן אל תלכי ללקוט בשדה אחר, שיוכל להיות שבעל השדה שם לא יפיק ממך רצון, וגם לא תעבורי מזה, אף בשדותי (כי בועז היה לו שדות רבים) לא תעבורי לשדה אחר, שיוכל היות שהנערים שם והממונה עליהם ישנאו אותך. שקצרו את השדה לא תלכי ללקט בצד של הנערים רק בצד של הנערות:

ומובא מדרש רבה רות - פרשה ד פסקה ח אל תלכי ללקוט בשדה אחר. על שם 'לא יהיה לך אלהים אחרים על פני'. וגם לא תעבורי מזה. על שם 'זה אלי ואנוהו'. וכה תדבקין עם נערותי. אלו הצדיקים שקרויין נערים שנאמר (איוב מ) התשחק בו כצפור ותקשרנו לנערותיך: עיניך בשדה וכו'. זו סנהדרין, מאתים וארבעים ושמנה אברים שיש באדם אינן הולכין אלא אחר העינים הדא שנאמר עיניך וגו'. והלכת אחריהן לבלתי נגעך. שלא לרחוק. וצמית והלכת אל הכלים. אלו הצדיקים שקרויין כלים שנאמר (ש"ב א') איך נפלו גבורים ויאבדו כלי מלחמה. ושתיית מאשר ישאבון הנערים. זה בית השואבה ולמה נקרא שמה שואבה שמשם היו שואבין רוח הקדש שנאמר (ישעיה י"ב) ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה:

נקודות להתבוננות:

- א. מדוע רבינו לא ביאר את מילות הפסוק "וכה תדבקין עם נערותיך"?
- ב. האם יש קשר בין רות שהיא גרת צדק, שהיא כמו הנשמות הערומות שבא משדה מואב?

ג. בדברי המדרש מבואר שיש קשר בין שמחת בית השואבה לנערים ששואבים? האם זה קשור לשאיבת התורה?

ט"ז

החכמה תעוז לחכם

החכמה תעוז לחכם. וזלשה"כ בקהלת (ז, טו-טז): אַתְּ הַכֹּל רָאִיתִי בְיָמַי הַקְּבָלִי יֵשׁ צְדִיק אֶבֶד בְּצַדְקוֹ וְיֵשׁ רָשָׁע מְאָרִיךְ בְּרַעְתּוֹ: אֵל תְּהִי צְדִיק הַרְבֵּה וּגְוִי: אֵל תִּרְשָׁע הַרְבֵּה וְאֵל תְּהִי סָכָל לָמָּה תָּמוּת בְּלֹא עֵתָּךְ: טוֹב אֲשֶׁר תִּתְאַחַז בְּזֶה וְגַם מְזֶה אֵל תִּנַּח אֶת יָדְךָ כִּי יִרָא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת כָּלֶם: הַחֲכָמָה תְּעוֹז לַחֲכָם מִעֲשָׂרָה שְׁלִיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּעִיר: כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יַחֲטָא:

ופירש"י (שם): יֵשׁ צְדִיק אֹבֵד בְּצַדְקוֹ - אע"פ שהוא אובד עודנו עומד בצדקו, מעשה ביוסף בן פנחס הכהן שעלתה נימא ברגלו קראו לרופא לחתוך רגלו אמר לו כשאתה מגיע לחוט השערה הודיעני וכן עשה קרא לחוניא בנו אמר לו בני עד כאן היית חייב ליטפל בי מכאן ואילך אין אתה חייב ליטפל בי שאין כהן מטמא לאבר מן החי מאביו: אֵל תִּרְשָׁע הַרְבֵּה - אפי' רשעת מעט אל תוסיף להרשיע. למה תמות בלא עתך - כשאול שנאמר 'וימת שאול במעלו אשר מעל בנוב עיר הכהנים ובעמלק': טוֹב אֲשֶׁר תִּתְאַחַז בְּזֶה וּגְוִי - אחוז בצדק וברשע אם אמר לך הנביא הצדיק דבר שהוא דומה לך לרשע כגון שאמר שמואל לשאול אל יקל בעיניך לפקפק בו. יֵצֵא אֶת כָּלֶם - ידי שניהם לקיים הצדק והרשע כהלכתן: הַחֲכָמָה תְּעוֹז לַחֲכָם - לפי שאמר אל תרשע הרבה אם רשעת מעט אל תוסיף עליו אלא פשפש במעשיך ותהא תוהא על החטא אמר החכמה תעוז לחכם שהיא יועצתו לשוב בתשובה. מִעֲשָׂרָה שְׁלִיטִים - מצינו ביאשיהו שהעיד עליו הכתוב 'וכמוהו לא היה לפניו מלך וגו' הרי עמדה לו חכמתו שפשפש במעשיו וטוב לו

מעשרה מלכים שהרשיעו ולא שבו מדרכם. **אשר היו בעיר - בירושלים: כי אדם אין צדיק בארץ - לפיכך צריך לפשפש במעשיו:**

והמצודות דוד (שם) ביאר: **יש צדיק**. הנה השכלתי אשר יש צדיק נאבד מן העולם כאשר יחטא מעט, שזהו בעבור רב צדקו, כי הקב"ה מדקדק עם הצדיקים כחוט השערה, ואילו לא היה צדיק גמור לא היה נענש על זה: **מאריך ברעתו**. מאריך ימי טובה, וזהו בעבור רעתו אשר גברה כי אז יאריך ימי טובה להיות מוטרד מעולם הבא: **אל תהי צדיק הרבה**. לאסור על עצמך מה שהתירה התורה למען עשות סיג וגדר: **אל תרשע הרבה**. אם בא לך דבר המחריד, אל תחרד יותר מדאי: **ואל תהי סכל**. לכלי הרגיש כלום בדבר המחריד: **טוב וגו'**. רוצה לומר להחריד מדבר המחריד: **וגם מזה וגו'**. רוצה לומר לאמן הלבב לכל ירגיש הרבה להטריד ביותר: **כי ירא אלהים**. מי שהוא ירא אלהים הוא יוצא ידי שניהם מעט להחריד ומעט לאמץ הלבב, כי החרד ביותר הוא כאלו מסיר בטחוננו מה; ומי שאינו מרגיש כלום הוא כאלו אינו חושש על גזרת המקום אשר שלח עליו החרדה: **תעוז לחכם**. תתן חוזק אל החכם: **מעשרה**. יותר ממה שיתחזק האדם במעוז עשרה שליטים אשר היו בעיר למשול בה: **כי אדם וגו'**. אין בכל הארץ אדם צדיק בכל דרכיו אשר תמיד יעשה הטוב ולא יחטא לעולם והחכמה היא למעוז לחכם כי היא מועצתו לפשפש במעשיו ולמהר לשוב:

נקודות להתבוננות:

- א. האם הצדיק שאובד בצדקו קשור לאותו צדיק שנפטר ולא מתקן בחייו את כל הנשמות?
- ב. למה תמות בלא עתך - האם זה קשור לנשמות הערומות שלא תקנו את נשמתם בגופם?

י"ז

למה נקרא שמה רות

למה נקרא שמה רות וכו'.

במ"מ שהדפיס מוהרנ"ת צוין לגמ' בברכות, ואעפ"י שזה אינו הלשון ממש שהזכיר רבינו, ולכן ראשית נביא מה דאיתא שם (ז ע"ב), וז"ל הגמ' בברכות ז ע"ב: מאי רות אמר רבי יוחנן שזכתה ויצא ממנה דוד שריוהו להקדוש ברוך הוא בשירות ותשבחות מנא לן דשמא גרים אמר רבי אליעזר דאמר קרא לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ אל תקרי שמות אלא שמות.

וכתב המהרש"א (שם): **מנלן דשמא גרים**. וקמייתי לה מדכתיב 'לכו חזו מפעלות וגו' אשר שם שמות', שאין ליחס פעולה הרעה שהיא השממה להקב"ה, וע"כ דרשו שמות מלשון שמות שפעולות ה' נמשכים אחרי השם של אדם שהוא גרם וק"ל.

ועוד מובאת מימרא זו בב"ב (יד ע"ב) גבי סדר ספרי כתובים, ושם היא בלשון שהביאה רבינו, וז"ל הגמ': סידרן של כתובים רות וספר תהלים ואיוב ומשלי קהלת שיר השירים וקנינת דניאל ומגילת אסתר עזרא ודברי הימים ולמ"ד איוב בימי משה היה ליקדמיה לאיוב ברישא אתחולי בפורענותא לא מתחלינן רות נמי פורענות היא פורענות דאית ליה אחרית דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות שיצא ממנה דוד שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות ומי כתבן משה כתב ספרו ופרשת בלעם ואיוב יהושע כתב ספרו ושמונה פסוקים שבתורה שמואל כתב ספרו ושופטים ורות דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים ע"י אדם הראשון על ידי מלכי צדק ועל ידי אברהם וע"י משה ועל ידי הימן וע"י ידותון ועל ידי אסף.

ופירש"י (שם): **רות נמי פורענותא היא** - רעב וגלות ומיתת אלימלך ובניו: דאית ליה

אחרית - סוף הפורענות נהפך לאחרית ותקוה שיצא דוד משם:

ורבינו גרשום (שם) ביאר: רות פורעניות דהוה ליה אחרית טוב שלקחה בועז ומשום הכי מתחילין ברות, ואח"כ בתהלים שיצא ממנה דוד שתקנו.

והמהר"ל בחדושי אגדות (שם) ביאר: **פורענות דאית ליה אחרית**, פי' שהפורענות שהיה בתחלה היה כדי לגלגל דבר זה שיצא מלכות בית דוד, וזהו לשון פורענות דאית ביה אחרית, דהיינו אחרית טוב, כי אם לא היה רעב לא הלכו לשדה מואב ולא נשאו מואביות ולא היה אחרית טוב, ולפיכך ג"ב ההתחלה טובה היא, אבל גבי איוב לא היה ההתחלה של הפורענות בשביל האחרית, ודבר זה מבואר: וכתב המהרש"א (שם): פורענות דאית ליה אחרית כו'. באיוב נמי כתיב וה' ברך את אחרית איוב מראשיתו וגו', וי"ל דהווא אחרית מדומה הוא בעוה"ז, משא"כ ההוא אחרית דרות שהוא דוד, שהוא אחרית ותכלית הגמור שריוהו להקב"ה בשירות כו'. ולכך מייתי הך ולא סגי ליה בפשיטות אחרית דדוד.

וכתב בתורת חיים (בבא בתרא דף י"ד/א): **דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות**. תימה דמאי איצטריך לאתויי הא דאמר רבי יוחנן והא קרא בהדיא כתיב דדוד יצא מרות וידוע נמי דאיהו יסד ספר תהלים כדקתני בסמוך ויש לומר דהא משני פורעניות דאית ליה אחרית היינו שהפורענות עצמו נהפך לאחרית פירוש דהפורענות היה סיבת האחרית ואי לאו הא דרבי יוחנן איכא למימר דהך פורענות לאו סיבת יציאת דוד הוה דאפילו אי הוה נסיב בועז איתתא אחריתי נמי הוה נפיק מיניה דוד בזכותו או בזכות אבותיו או באקראי בעלמא לכך מייתי הא דרבי יוחנן דאמר שעל שם דוד נקראת שמה רות אלמא דזכותה של רות גרמה שיצא ממנה דוד דלהכי לא קראו שם אמו של דוד רות נמצא כי הרעב ומיתת אלימלך ובניו מאת ה' היתה זאת כדי שיצאו לשדי מואב ותתגייר רות על ידיהן כדי שיצא ממנה דוד ואם כן הפורענות גופיה סיבת האחרית הוה. ונראה דלכך אמר דוד אני עבדך בן אמתך פתחת למוסרי נקט בן אמתך ולא אמר בן עבדך רמז לרות כי בזכותה יצא ממנה וכן משמע דעל רות קאי דלהכי סיים בדבריו ואמר פתחת למוסרי ואמרו חכמים שתי מוסרות שהיו עלי פתחת רות המואביה ונעמה העמונית שאמרת מואבי ולא מואבית וכו' ואפשר לומר דלהכי נקט בן אמתך כלומר איני בוש להתייחס אחריה אף על גב שהיתה מואבית כיון שפתחת למוסרי שאמרת מואבי ולא מואבית:

נקודות להתבוננות:

- א. מה הסיבה באמת שדוד מיוחס אחרי רות ולא אחרי בועז בעניין השירות ותשבחות שלו, האם השירות ותשבחות קשורות דווקא למי שהיה רחוק ונתקרב ולא לצדיק שמעיקרא היה צדיק?
- ב. האם דברי הגמרא שיש לכל שם משמעות קשור גם לשמות נוספים שנדרשים כאן בתורה?
- ג. מה הקשר בין כל עניין הפורענות לתורה ס"ה?

י"ח

עדן עין לא ראתה

עדן עין לא ראתה. וז"ל במסכת ברכות (דף לד/ב): אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד שנאמר כי לא יחדל אביון מקרב הארץ ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דרבי אבהו דאמר רבי אבהו מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין שלום שלום לרחוק ולקרוב לרחוק ברישא והדר לקרוב ורבי יוחנן אמר לך מאי רחוק שהיה רחוק מדבר עבירה מעיקרא ומאי

קרוב שהיה קרוב לדבר עבירה ונתרחק ממנו השתא מאי עין לא ראתה אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית רבי שמואל בר נחמני אמר זה עדן שלא שלטה בו עין כל בריה שמא תאמר אדם הראשון היכן היה בגן ושמא תאמר הוא גן הוא עדן תלמוד לומר ונהר יצא מעדן להשקות את הגן גן לחוד ועדן לחוד.

ופירש רש"י (ברכות דף ד/ב) **לא נתנבאו** - הטובות והנחמות: **עין לא ראתה** - לא נראית ולא נגלית לשום נביא: **רחוק** - שהיה רחוק כל ימיו מן העבירה, דהיינו צדיק מעיקרו: ובסנהדרין פירש רש"י (דף טז,א) **לא נתנבאו** - טובה לישראל: **עין לא ראתה** - דאין קץ לדבר: **צדיקים אינן עומדין** - דגדול כחן של בעלי תשובה שאין בריה יכולה לעמוד (לפניהם) [במחיצתם]: **ברישא לרחוק** - שנתרחק מן הקדוש ברוך הוא ואחר כך שב אליו בתשובה, והדר שלום לקרוב מעיקרא צדיק גמור, דגדול כחן של בעלי תשובה: **שהיה רחוק מן העבירה** - כל ימיו, דהיינו צדיק גמור:

וכתב ביד רמה (סנהדרין דף טז/א): אמר ר' אבהו מקום שבעלי תשובה עומדים צדיקים גמורים אינן עומדין, לפי שצער בעלי תשובה שצריכין לכבוש את יצרן גדול משל צדיקים גמורים שלא הורגלו בעבירה ואין להם צער לכבוש את יצרן:

ומובא בזוהר חלק ג דף קפב/ב תא חזי, זכאין דזכאן לאתקשרא בצרורא דחיי, אינון זכאן למחמי ביקרא דמלכא עלאה קדישא, כמה דאת אמר (תהלים כז ד) לחזות בנעם יהו"ה ולבקר בהיכלו, ואינון מדורהון יתיר ועלאה מכל אינון מלאכין קדישין וכל דרגין דלהון, דהא ההוא אתרא (ס"א חדוה) עלאה לא זכאן עלאין ותתאין למחמי ליה, הדא הוא דכתיב, (ישעיה טו ג) עין לא ראתה אלהי"ם זולתך וגו': ואינון דלא זכאן לסלקא כל כך כאינון, (ס"א דוכתא אית וכו') דכיתא אית לון לתתא כפום אורחייהו, ואלין לא זכאן לההוא אתה, ולמחמי כמה דחמאן אינון דלעילא, ואלין קיימי בקיומא דעדן תתאה ולא יתיר: ואי תימא מאן עדן תתאה, אלא דא עדן דאקרי חכמה תתאה, ודא קיימא על גן דבארעא, ואשגחותא דהאי עדן עליה (ולא יתיר), ואלין קיימי בהאי גן, ואתהנון מעדן דא: מאי בין עדן תתאה לעלאה (קהלת ב יג) כיתרון האור מן החשך, עדן תתאה אקרי עדנה נוקבא, עדן עלאה אקרי עדן דכ, עליה כתיב, עין לא ראתה אלהי"ם זולתך. האי עדן תתאה אקרי גן

לעדן דלעילא, והאי גן אקרי עדן לגן דלתתא, ואלין דמשתכחי בגן תתאה אתהנון מהאי עדן דעלייהו, בכל שבת ושבת ובכל ירחא וירחא, הדא הוא דכתיב (שם טו) והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו.

י"ט

עתיד הקב"ה לעשות מחול

עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים. וז"ל הגמרא (תענית לא): אמר עולא ביראה אמר רבי אלעזר עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר ואמר ביום ההוא הנה אלהינו זה קוינו לו ויושיענו זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

ופירש רש"י: **מחול** - סביב, לשון מחול הכרם (כלאים, פרק רביעי משנה א): **מראה באצבעו** - ואומר זה ה' קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו:

והתוספות פירשו שכל אחד מראה באצבעו על הקב"ה וז"ל: **כל אחד ואחד מראה** - הקדוש ברוך הוא באצבעו, שנאמר הנה אלהינו זה קוינו לו וגו' נגילה ונשמחה בישועתו.

וכתב המהרש"א (שם): **עתיד הקב"ה לעשות מחול כו'.** מפורש במפרשים שהוא דבר סודי: **הנה אלהינו זה וגו'.** וכה"ג דרשו גבי זה אלי ואנוהו ומייתי ליה הכא מאלהינו זה וגו' זה ה' וגו' והלשון כפול כמ"ש שיש לאדם לברך במדת הדין עליו כמו במדת הרחמים שנאמר באלהים אהלל דבר בה' אהלל דבר וז"ש כשהוא אלהינו במדת הדין קוינו לו שיושיענו וזה ה' במה"ר עלינו קוינו לו ונגילה ונשמחה בישועתו לא אמר ונשמחה בישועתנו כמ"ש ויושיענו אבל כינוי ישועתו עליו יתברך ברוך הוא ע"ד עמו אנכי בצרה וכשהוא יושיענו גם הוא יושע עמנו וע"ז נגילה ונשמחה על שהוא יושיענו בב"י.

ובקרן אורה כתב שזה מחמת האחדות שיתגלה לעתיד: **לעתיד לבא עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים וכו'.** יכוין כי כולם ישיגו אותו דעת שלימה תכלית הידיעה כי ה' הוא האלהים כמה שנאמר ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד ואמר וזש"נ (ישעיהו כ"ה ט') ביום ההוא הנה אלהינו זה כו' זה ה' קוינו לו.

ובתורת האדם להרמב"ן מובא קשר המאמר הזה לשכר הגן עדן לעתיד: ובאמת כי המקום הזה גן עדן משמש עוד בגמול גשמי ממש לזמן התחיה, והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל (במדב"ר י"ג, ב') עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים בגן עדן וכו', וכן יאמרו עוד (תענית ל"א א') עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בגן עדן הוא יושב ביניהם וכל אחד ואחד מראה עליו כאילו באצבע שנאמר הנה אלהינו זה, וזה עונג ושכר עתיד בזמן התחיה, והראות השכינה כאלו מראה באצבע מתוך המחול השגת המעלות ועונג התיחדות מתוך שמחה גופית, לומר כי יגיעו אנשי העולם ההוא למעלת משה רבינו, שנתעלית נפשו על גופו עד שבטלו כחותיו הגופיות והיה מלובש בכל שעה ברוח הקדש כאלו ראתו ושמיעתו בעין הנפש בלבד לא במצועי העין הגופי, כאשר יעשו שאר הנביאים בהתבטל הגוף והתפשט הנפש מכחותיו שיאצל עליה רוח הקודש ותראה בראות עצמה כאשר יראה מיכאל או גבריאל, והיא הראיה האמתית והשמיעה הנכונה.

כ'

אצבע אלוקים

אצבע אלוקים. וזלשה"כ בשמות (לא, יח): וַיִּתֵּן אֵל מֹשֶׁה כְּכֹלְתּוֹ לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּהָר

סִינַי שְׁנַי לַחַת הָעֵדוּת לַחַת אֲבָן כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים:

ופירש"י (שם): ויתן אל משה - אין מוקדם ומאוחר בתורה מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה שהרי ב"ז בתמוז נשתברו הלוחות וביום הכפורים

נתרצה הקב"ה לישראל ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן ככלתו - ככלתו כתיב חסר שנמסרה לו תורה במתנה ככלה לחתן שלא היה יכול ללמוד כולה בזמן מועט כזה. **לדבר אתו** - מלמד שהיה משה שומע מפיה הגבורה וחוזרין ושונין את ההלכה שניהם יחד:

וכן בדברי משה לישראל במשנה תורה, וזלשה"כ (דברים ט, ט): **וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְנוֹחַת הָאֲבָנִים כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וְעַלֵּיהֶם כָּכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עִמָּכֶם בְּהַר מִתְּוֶךְ הָאֵשׁ בַּיּוֹם הַהֵוא.**

ובמדרש רבה ויקרא (כב, א) דרש מפסוק זה שכל חידושי התורה ניתנו למשה בסיני, וז"ל: ויתן ה' אלי את שני לוחות האבנים כתובים באצבע אלהים ועליהם ככל הדברים ריב"ל אמר ועליהם ככל הדברים וכתוב כל המצוה אשר אנכי וגו' כל ככל דברים הדברים מצוה המצוה מקרא משנה הלכות תלמוד תוספתות אגדות ואפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לומר לפני רבו כלן נאמרו למשה בסיני שנאמר (קהלת א) יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא חבירו משיב עליו כבר היה לעולמים.

תורה מגנא ומצלא

היכל התורה המקלט שלך באומן

בעזרא

יש לי קוטי מוהר'^{ר"ן} בעזראם

בי עקר תצדיק הוא תורתו תקדושה

